

Samarinda 1942, de rivervloot van een landmachtkapitein

J. J. Nortier

kolonel der infanterie b.d.

Samarinda, voor de oorlog een stadje van circa 11.000 inwoners waarvan 270 Nederlanders, lag voor het grootste deel op de noordoever van de Mahakam of Koetai (afb. 1).^{*} Deze rivier, een der grootste van Borneo (nu Kalimantan), ontspringt in het gebergte op de grens van Serawak en vormt nog steeds de belangrijkste toegangsweg tot het binnenland. De uitgestrekte delta heeft vier bevaarbare armen. De voornaamste is de Ma (Moeara) Bajor, bij vloed bruikbaar voor schepen met een diepgang van 4,50 meter. In verband met de bochtige vaargeul moest de lengte van de vaartuigen beperkt blijven tot ongeveer 90 meter. De Ma Pagah was bevaarbaar voor schepen tot 3000 à 4000 ton, de Ma Berau en de Ma Djawa waren toegankelijk voor boten van respectievelijk 600 en 400 ton; de Ma Bapakai

kon slechts door kleine kustvaartuigen worden gebruikt. De Soengai Dondang (Doendang), een zijarm van de Ma Djawa, was over ongeveer 11 km bevaarbaar voor schepen met een diepgang van 4 meter. De Mahakamrivier had tot Loateboe, ten noorden van Tenggarong, een breedte van 300 tot 1100 meter en een diepte van 7 meter. Samarinda was van belang door de olievelden van de Bataafse Petroleum Maatschappij (BPM) ten noorden en ten zuiden van de rivier. Het boorterrein Louise (Sanga Sanga) leverde een grote hoeveelheid olie voor de raffinaderijen van Balikpapan. De olieproducten gingen door een pijpleiding van Sanga Sanga via Sambodja naar Balikpapan. In de omgeving van Loakoeloe werd door de Oost Borneo Maatschappij (OBM) steenkool van mindere kwaliteit gedolven (zie afb. 2).

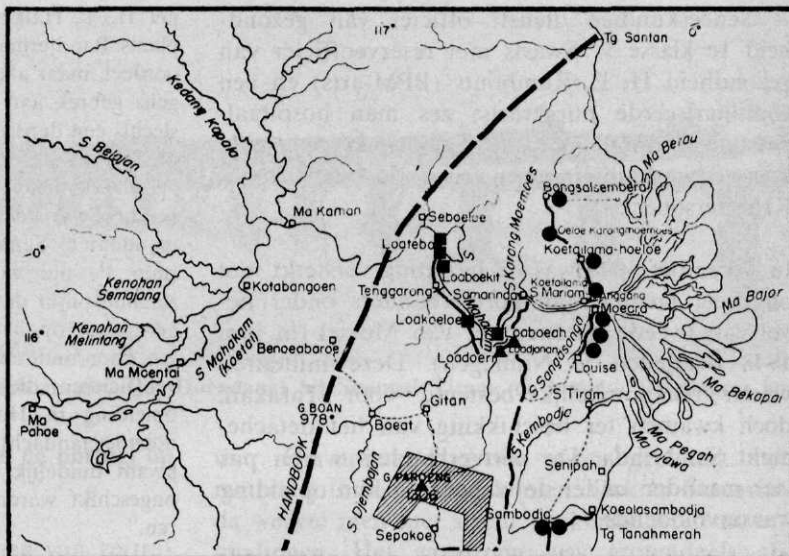
^{*} De afbeeldingen 1, 2 en 4 t/m 7 zijn ontleend aan: Terrain Handbook 62, Allied Geographical Section, SWPA, 12 maart 1945.

De stad vormde het bestuurscentrum voor het oostelijke deel van Borneo. Hier bevond zich de

Afb. 1 Samarinda voor de oorlog, gezien uit oostelijke richting

Afb. 2 Natuurlijke hulpbronnen in de omgeving van Samarinda; cirkels zijn olievelden, de driehoeken ijzermijnen, vierkanten steenkolenwinning en het gearceerde gebied leverde hout

standplaats van de assistent-resident. In 1941 werd deze functie vervuld door C. J. Seegeler. In februari 1942 werd hij, met vele anderen, door de Japanners vermoord.

Sterkte en taak van het garnizoen

Het detachement Samarinda behoorde tot het Garnizoensbataljon van de Zuider- en Oosterafdeling van Borneo, waarvan de staf zich te Bandjermasin bevond. Detachementscommandant was kapitein G. A. C. Monteiro. De sterkte bedroeg een compagnie met een aantal steunende wapens, totaal 350 tot 400 man. Het KNIL in de Buitengewesten dacht niet in eenheden ter grootte van compagnieën of zelfs pelotons. Het officiële verslag van kapitein Monteiro (SK 7/21, Sectie Militaire Geschiedenis KL) noemt geen totale sterkte en drukt zich uit in groepen.

De organisatie was als volgt.

– Een kleine staf met als toegevoegd officier eerste luitenant J. P. Scheltens.

– Infanterie: 23 karabijnmitrailleurgroepen elk van maximaal vier man. De karabijnmitrailleur was de bij het KNIL in zwang zijnde lichte mitrailleur, een wapen van fabrikaat Madsen (Denemarken), kaliber 6,5 mm (afb. 3); een mobiele eenheid (ongeveer vijftwintig man) met twee overvalwagens (pantserauto's) en een motorrijwiel, onder bevel van sergeant-majoor A. E. Hillebrandt; twee secties (groepen) mitrailleurs (watergekoeld, Vickers, 6,5 mm) van elk drie stukken onder bevel van sergeant-majoor H. A. Gorter (overleden in krijgsgevangenschap); twee

secties (groepen) mortieren van 8 cm, in totaal zes stukken, onder bevel van Ambonees sergeant 2e klasse Tomaso; enig administratief personeel, waarbij onder anderen sergeant-majoor M. Goossens, Menadonees sergeant-majoor Memahit en fourier J. C. H. de Groot.

– Artillerie: drie stukken van 7,5 cm (niet mobiel) ondergebracht in een vaste opstelling bij Soengai Mariam en onder commando van adjudant-onderofficier B. van Brussel (overleden in krijgsgevangenschap).

– Genie: een burgeropzichter belast met de plaatselijke geniedienst; vier radiotelegrafisten (de verbindingen vielen onder het wapen der genie); zes man vernielingspersoneel.

– Intendance: een sergeant-majoor kwartiermeester met wat toegevoegd personeel.

Afb. 3 Karabijnmitrailleurs tijdens schietoefeningen. Het wapen was oorspronkelijk een geweermitrailleur; de loop werd ingekort ter aanpassing aan de lichaamslengte van de inheemse militairen (foto Stabelan)

– Geneeskundige dienst: officier van gezondheid 1e klasse P. Swarts met reserveofficier van gezondheid H. E. Rombouts (BPM-arts) en een gemilitariseerde burgerarts; zes man hospitaalpersoneel, twaalf man te Samarinda opgeleide kort-verbandmilitairen en circa 35 man Rode-Kruispersoneel.

In december 1941 was de bezetting versterkt met ongeveer tachtig man kortverbanders onder bevel van tweede luitenant F. van Mossel (in juni 1948 overleden te Nijmegen). Deze militairen waren oorspronkelijk bestemd voor Tarakan, doch kwamen ter beschikking van het detachement Samarinda. De kortverbanders waren pas vier maanden onder de wapens en hun opleiding was onvoldoende.

Aan reserve- en dienstplichtig personeel telde het garnizoen elf reserveofficieren (waarbij een vaandrig) en ongeveer honderd man. Het grootste deel van de militie- of landstormplichtigen behoorde tot het personeelsbestand van de BPM en was ingedeeld bij de vernielingsploegen.

In oktober 1941 waren te Samarinda en Loakoe-loe Landwachtdetachementen opgericht. Tegen het einde van 1941 moest de Landwacht worden ontbonden wegens gebrek aan wapens en onvoldoende geoefendheid. Ongeveer vijftien man werden op eigen verzoek aangehouden. Kapitein Monteiro in zijn verslag:

„Herhaaldelijk werd door mij gewezen op de noodzaak tot indeling van een groter aantal officieren (hij bedoelt beroepsofficieren, JN). De toenmalige commandant Zuider- en Oosterafdeling, luitenant-kolo-

nel H. T. Halkema (territoriaal commandant, standplaats Bandjermasin, JN) was eveneens van hetzelfde oordeel, maar aan mijn verzoek werd niet voldaan wegens gebrek aan officieren. Hoewel de troepensterkte slechts een derde van die te Tarakan of Balikpapan bedroeg, was de omvang van de werkzaamheden en de verscheidenheid der wapens nagenoeg gelijk. Bovendien was de standplaats van de detachementscommandant te Samarinda, terwijl het defensie-object op ruim 1½ uur varen van Samarinda lag. Uit bovenstaande blijkt dat een zeer grote wissel moest worden getrokken op het zelfstandig uitvoeren van opdrachten door onderofficieren. Aan de oefening van reserveofficieren, die op een enkele uitzondering na hun opleiding in Holland genoten hadden, kon onvoldoende aandacht worden besteed. In de oorlogsdagen kwam duidelijk tot uiting dat deze reserveofficieren ongeschikt waren om inheemse troepen aan te voeren.”

Eind december 1941 werd het detachement Samarinda onttrokken aan het territoriaal commando Zuider- en Oosterafdeling. Het garnizoen kwam nu rechtstreeks onder de bevelen van het Algemeen Hoofdkwartier (AHK) te Bandoeng. De opdracht van het detachement luidde als volgt.

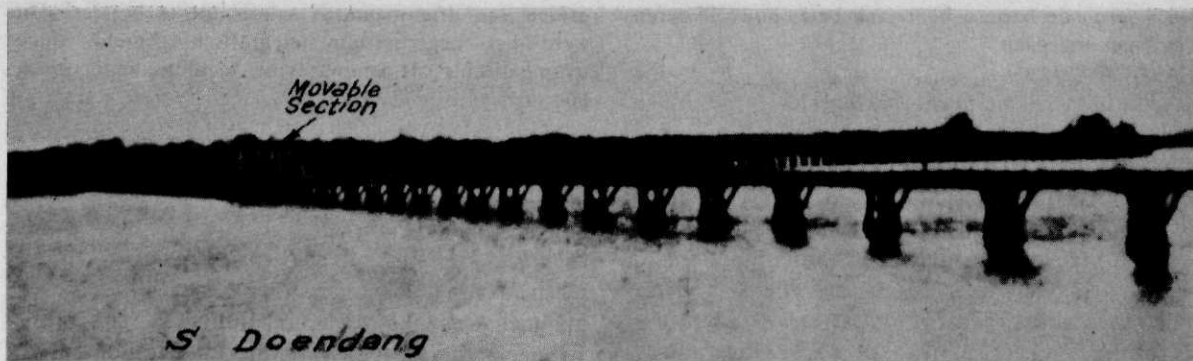
– Beletten van een landing te Sanga Sanga en Anggana.

– Voorkomen dat de boorterreinen te Sanga Sanga – Louise (afb. 4) – en Anggana onbeschadigd in handen van de vijand vallen.

– Indien blijkt dat de vijand overmachtig is, voorkomen dat de herstelwerkzaamheden na een geslaagde landing ongestoord door de vijand kunnen worden uitgevoerd (met andere woorden: het uitvoeren van een guerrilla, JN).

Afb. 4 Olieboringen bij Sanga Sanga (Louise) voor de oorlog

Afb. 5 De pijpleiding over de Dondangrivier (Soengai Doendang) bij Soengai Tiram; de breedte ter plaatse bedroeg 500 m

Algemene toestand bij het begin van de oorlog, op 8 december 1941

Van primair belang was het opleggen van vertraging aan de vijand zodat men tijd kreeg voor het uitvoeren van de vernielingen. Aangezien de vele armen van de Mahakam de belangrijkste naderingsmogelijkheden naar de boorterreinen vormden, waren telefoonposten opgesteld die de nadering van ieder binnenkomend vaartuig aan de detachementscommandant te Sanga Sanga meldden.

Te Sanga Sanga Moeara — dat was de samenvloeiing van de Sanga-Sangarivier met de Mahakam — was een stelling ingericht met betonnen kazematten. Deze opstelling was lineair en kon gemakkelijk worden omtrokken.

Bij de brug over de Soengai Dondang, die ter plaatse 500 meter breed is (afb. 5), bevond zich een beveiliging onder commando van een officier.

Om enig idee te geven van de uitgestrektheid van het vak zij vermeld dat de afstand Dondang-Sanga Sanga vijf uur lopen vergde en langs de rivier een vaart van vier uur nodig was.

De batterij van drie stukken 7,5 cm bij Soengai Mariam bestreek de naderingsmogelijkheden langs beide rivierarmen.

Door de CZM (Commandant Zeemacht) was bepaald dat slechts één rivierarm mocht worden bevaren. Vaartuigen, die van andere waterwegen gebruik maakten, dienden daarom als vijandelijk te worden beschouwd. Alle binnenkomende schepen moesten worden onderzocht. Dat was de taak van een onderzoekingsvaartuig onder bevel van een luitenant ter zee; het schip lag voor anker in het zicht van de batterij.

Zoals overal bij het KNIL waren de verbindings gebrekkig. Ten behoeve van de commando-voering kende men geen radiotelefonieappara-

tuur. De orders daarvoor waren geplaatst, het materieel is nooit aangekomen. Ook te Samarinda werkte men met slecht werkende telefoonverbindingen. Het garnizoen was grotendeels afhankelijk van civiele telefoonleidingen en burgercentrales.

De batterij bezat geen rechtstreekse verbinding met de in de rivierdelta opgestelde telefoonposten. Zodoende moest elk binnenkomend schip worden gemeld aan de detachementscommandant te Sanga Sanga, die vervolgens het bericht doorgaf aan de batterij. Dat had — volgens Monteiro — tot gevolg dat:

„... binnen tien minuten na de melding te Sanga Sanga het schip reeds ter hoogte van het onderzoekingsvaartuig was. Bij een onverhoedse vijandelijke aanval zou de batterij steeds te laat zijn geweest.”

Over de verbindingen in het algemeen vermeldde hij:

„Het telefoonkantoor van de PTT bevond zich te Samarinda. Van Samarinda liep een telefoonlijn van de BPM via Anggana naar Sanga Sanga. Deze telefoonverbinding was zeer slecht te noemen (...) Sanga Sanga was telefonisch verbonden met Balikpapan. Een verzoek, gericht aan het Legerbestuur om te Sanga Sanga een zend- en ontvangststation ter beschikking te stellen, werd niet in behandeling genomen. In het begin van de maand januari 1942 kwam een radioinstallatie van de BPM vrij. Hierop werd door de detachementscommandant beslag gelegd. Verbinding werd gezocht met Samarinda II (vliegbasis Oost-Borneo), die pas tot stand kwam toen de detachementscommandant het Legerbestuur verzocht zulks te willen opdragen aan de commandant van vermelde basis, aangezien een rechtstreeks gedaan verzoek aan commandant Samarinda II geen resultaten opleverde (...) De samenwerking met de artillerie, die langs een vaak verbroken telefoonlijn liep, was niet verzekerd. Op een voorstel om de batterij, die zonder enige beveiliging aan de andere oever (noordzijde, JN) van de Mahakam stond, te verplaatsen naar Sanga Sanga

van waaruit de batterij haar taak beter kon uitvoeren, werd niet ingegaan."

Evacuatie van de burgerbevolking

Van bestuurs- en militaire zijde drong men herhaaldelijk aan op evacuatie van de Nederlandse vrouwen en kinderen naar Java. Bij een eventuele bezetting vreesde men grote moeilijkheden op het gebied van huisvesting en voedselvoorziening. Het gouvernement gaf evenwel geen toestemming tot evacuatie. De particuliere maatschappijen, in het bijzonder de BPM, evacueerden daarna op eigen initiatief de gezinnen van de employés naar Java. Van deze regeling konden ook militaire gezinnen – natuurlijk met de overbekende clausule „op eigen verantwoording” – gebruik maken. Bij de Indonesische militairen bestond weinig animo, de vrouwen en kinderen naar Java te sturen. Al met al waren begin 1942 nog maar enkele Nederlandse gezinnen in Samarinda aanwezig. Monteiro:

„Toen na de vernieling der olieterreinen de opdracht gewijzigd werd (dat komt later ter sprake, JN) werden allen die alsnog wensten te vertrekken, per vliegtuig van Samarinda II naar Java overgevlogen. De gezinnen der inheemse militairen werden verdeeld over de omliggende kampongs. Ingevolge de door de legerleiding uitgegeven instructies werden zij administratief overgegeven aan het Hoofd Plaatselijk Bestuur. Niemand van hen voelde iets voor een vrijwillige evacuatie naar Java.

Over de evacuatie van het Aziatische personeel van de BPM valt nog te vermelden dat mij klachten bereikten dat de BPM in gebreke is gebleven, de hun toegezegde

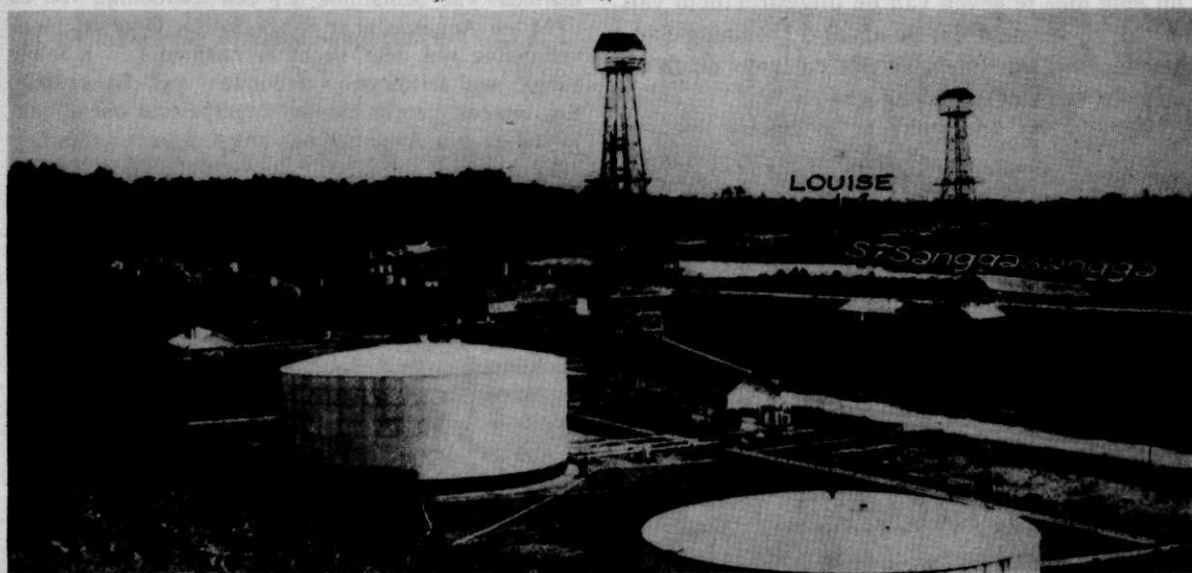
gelden van drie maanden salaris uit te betalen. Dit werd het Legerbestuur telegrafisch gemeld, doch schijnt slechts als kennisgeving te zijn aangenomen. Hierdoor ontstond onder dat personeel veel ontstemming en was voor velen van hen een aanleiding om hun diensten zo spoedig mogelijk aan de vijand aan te bieden bij de opbouw van het bedrijf."

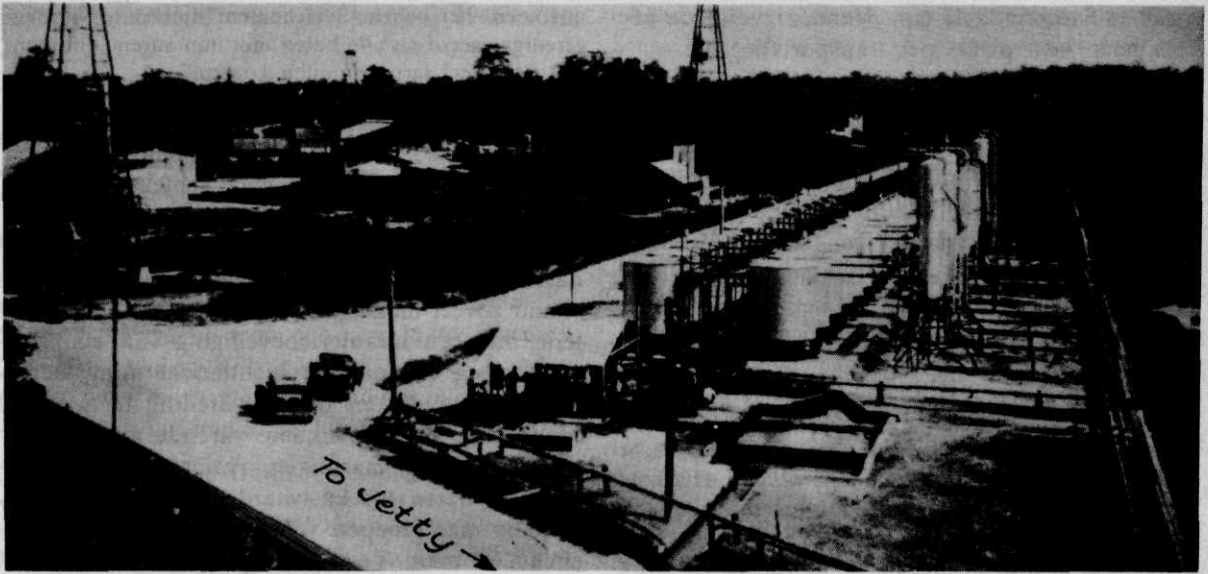
De BPM stond overigens bekend om haar goede zorg voor het personeel. De beoordeling van de juistheid van laatstgenoemde klacht blijft verder, als niet ter zake dienend, buiten beschouwing. Eveneens dient men in aanmerking te nemen dat Monteiro zijn verslag schreef na een ellendige periode van krijgsgevangenschap. Zijn kritiek op „het Legerbestuur” wordt herhaalde malen op een wat wrevelige en geïrriteerde manier gegeven. Men kan dan ook zeker niet zeggen dat de hoogste leiding – zowel militair als civiel – een bezielende invloed heeft uitgeoefend. Na de capitulatie en tijdens de jaren van krijgsgevangenschap werden de verhalen over het falen van het Legerbestuur steeds meer gekleurd. Elk weldenkend mens zal evenwel inzien dat het falen tijdens het Japanse offensief niet zonder meer kan worden afgedaan met het verguizen van de leiding. De zegswijze „het volk krijgt het leger dat het verdient” bevat stellig een kern van waarheid.

De vernielingen

De vernieling van de boorterreinen (afb. 6 en 7) werd voorbereid door reserve eerste luitenant ir. R. Naber, exploitatie-ingenieur BPM, bijgestaan

Afb. 6 Het Moeara-olieveld voor de oorlog, uit nno-richting

Afb. 7 Het vooroorlogse Anggana-veld, uit wzw-richting

door reserve eerste luitenant G. V. Geerlings, terreinchef BPM. Beiden waren ook belast met het uitvoeren van de vernielingen. Reserve eerste luitenant J. H. C. Torley (OBM) vervulde een zelfde functie ten aanzien van de OBM. Reserve eerste luitenant L. Hoogendoorn was belast met het vernielen van de brug over de Dondang-ri- vier.

Volgens zijn verslag had kapitein Monteiro op 18 januari telefonisch contact met de troepencom- mandant Balikpapan:

„De troepencommandant deelde mij toen mede dat eigen vliegtuigen ter hoogte van kaap Mangkalahat (bij Sangkoelirang) in de vroege morgen een sterke vijandelijke transportvloot hadden waargenomen, waar schijnlijk vervoerende een legerkorps (het was de bri- gade Sakaguchi, JN) varende in zuidelijke richting. Op mijn vraag wat Zijn Hoogedelgestrenge thans ging doen, antwoorde hij dat hij de vernielingen zou gelas- ten (Monteiro vergist zich in de datum; de vernielin- gen te Balikpapan begonnen na aankomst van Colijn en Reinderhoff op 20 januari, JN).¹ Ik nam op deze ge- gevens eveneens het besluit met de vernielingen te be- ginnen. Luitenant Naber kreeg opdracht deze taak (de vernieling van de olieterreinen) uit te voeren, waarbij hem werd medegedeeld dat hij kon rekenen op een tijd van 24 uur. Tevens diende hij de telefoonverbinding met Balikpapan tot het laatste in stand te houden. Wat dit betreft, bleek dat een uur daarna de verbinding Sambodja-Balikpapan (Sambodja viel onder het be- vel van garnizoen Balikpapan, JN) verbroken was, niettegenstaande de troepencommandant Balikpapan

uitdrukkelijk verzocht had de telefoonlijn zolang mo- gelijk intact te houden. De fout werd gemaakt in het ressort van de troepencommandant Balikpapan. De Legercommandant werd bericht dat in verband met de gegevens van troepencommandant Balikpapan tot uitvoering van de vernielingen zou worden overge- gaan. Om 0900 werd met de vernieling begonnen en deze werd systematisch uitgevoerd. Omstreeks 1800 was het plan zo goed als voltooid. Slechts enkele spui- ters, die voor onze troepen gevaar konden opleveren na vernieling, waren nog intact. Deze spuiters zouden door het geniepersoneel worden vernield.

Het is gebleken dat luitenant Naber, bijgestaan door de terreinchef Geerlings, zijn taak uitmuntend heeft volbracht. Het geheel was grondig en systematisch vernield, ongelukken vonden niet plaats. Hoewel een ieder onder de indruk was van de vernietiging van een machtig werk, was van een paniekstemming geen sprake.”

Luitenant J. P. Scheltens, tijdens de vernieling te Sanga Sanga aanwezig, vermeldde in een brief van 19 juni 1947 dat het vernielingsplan goed was georganiseerd en dank zij Naber en Geer- lings, op een enkele vernieling na, volledig werd uitgevoerd. Door hun rustige en vastberaden optreden konden de BPM-vernielingsploegen „welke in een lichte paniekstemming verkeer- den, volledig in de hand worden gehouden.” (SK 7/21)

In de middag van 20 januari kreeg Monteiro een telegram van het AHK Bandoeng met opdracht het vernielingspersoneel naar Samarinda II af te voeren. De ploegen vertrokken per sleepboot Louise en kwamen in de nacht van 21 op 22 ja-

¹ Zie voor het vertrek van Colijn en Reinderhoff: *Mil. Spect.* 149(1980)(7)303. De Japanse aanval op Balikpapan zal eerst- daags verschijnen in *Ons Leger*.

nuari te Samarinda II aan. Vandaar vond de afvoer naar Java plaats per transportvliegtuig.

De opdracht wordt gewijzigd

Twee dagen na het begin van de vernielingen kreeg Monteiro de volgende opdracht van het AHK:

„Vier brigades (de sterkte van een brigade was vijftien tot twintig man, JN) achterlaten met oorspronkelijke opdracht. U zelf met resterende troepen een verdragende actie voeren langs de Mahakam...”

Naar aanleiding van dit bevel merkte hij op:

„Het is duidelijk dat aan de oorspronkelijke opdracht door vier brigades niet voldaan kon worden. Het hele detachement dat een vijf- à zesvoudige sterkte had, kon ternauwernood aan de opdracht voldoen. Een verdragende actie „Langs de Mahakam” betekende een actie op de oevers, hetgeen mijns inziens alleen diende te geschieden wanneer men verwachtte dat de vijand langs deze oevers zou oprukken. Er liep een weg tot Loa Djanan naar Tenggarong langs de rechteroever. Daarna bestond het terrein tot aan Samarinda II uit diepe rawa (moeras) en dicht bos, waardoor af en toe een enkel voetpad liep. Een oprukken van de vijand door dit terrein was dus uitgesloten. Ik vermoedde dat deze actie bedoeld was om de vliegbasis Oost-Borneo (Samarinda II) veilig te stellen. Uit bovenstaande overwegingen trok ik de conclusie dat de Generale Staf waarschijnlijk bedoelde een actie langs de weg die te Samarinda II van de oevers der Mahakam naar het vliegveld liep (2½ km lang). In verband daarmee en tevens op grond van het feit dat ik niet beschikte over een geschikt officier als commandant van de vier achter te laten brigades, die een uiterst moeilijke taak zouden krijgen, adviseerde ik het geheel terug te halen naar bovenbedoelde weg. Het advies werd genegeerd en de opdracht diende derhalve te worden uitgevoerd. Nadat ik de genomen maatregelen had overgeseind en enige telegrammen daarover gewisseld had, werd het misverstand opgehelderd. Het bleek namelijk dat de Generale Staf bedoelde dat ik een verdragende actie OP de rivier diende te voeren en – in boten varende – een oprukkende vijand moest vertragen. Deze openbaring was geheel nieuw voor mij, want nooit tevoren is er een mogelijkheid gezien voor het voeren van een dergelijke actie. Zelfs was nooit de mogelijkheid overwogen om op Samarinda II terug te vallen. Ik beschikte op het moment slechts over enkele rivierpauwen, waarvan alleen de Triton (gouvernementsvaartuig, JN) en de PI (patrouilleboot van 20 ton, onder leiding van kwartiermeester A. van Sluys op 19 januari uit Tarakan aangekomen, JN) van de marine bestand waren tegen geweervuur. De havenmeester van Samarinda had ik toen reeds opgedragen om alle niet benodigde boten volgens plan onklaar te maken dan wel af te voeren. Het is duidelijk dat, om de opdracht te kunnen

uitvoeren, het gehele detachement diende te worden gereorganiseerd en alle boten met hun varend (burger, JN) personeel terug moesten komen.”

Monteiro gaf sergeant-majoor J. Schrandter opdracht met 80 man en het vernielingspersoneel van de genie te Sanga Sanga achter te blijven. Schrandter kreeg een radio ter beschikking. De laatste vernielingen moesten worden uitgevoerd, daarna diende het detachement Schrandter de vijand zoveel mogelijk afbreuk te doen. De artillerie met een infanteriebeveiliging van een brigade kreeg een aan de luchtbeschermingsdienst onttrokken radio en bleef in stelling te Soengai Mariam. Al het beschikbare varende materieel – ongeveer veertig vaartuigen, variërende van kleine motorboten tot kustvaarders van 100 ton – werd in vier groepen verdeeld en bemand door circa 250 man. Voor elke groep was een commandant aangewezen. Met deze middelen zou een bewaking van de Mahakam en het zijterrein worden georganiseerd, uit te voeren door bewapende vaartuigen op de rivier en patrouilles langs de waarschijnlijkste over-landnaderingsmogelijkheden. Militairen, die voor deze soort actie niet geschikt waren, vielen terug op Samarinda II. De commandopost vertrok van Sanga Sanga naar Samarinda. Inmiddels was ook de brug over de Dondang bij Soengai Tiram door luitenant Hoogendoorn vernield.

Eind januari moest Monteiro voor zijn inlichtingen over de vijand geheel terugvallen op bevolkingsberichten. Balikpapan werd op 24 januari door eigen troepen ontruimd. Monteiro:

„In verband hiermede verzocht ik commandant Samarinda II mij op de hoogte te willen houden van de resultaten hunner verkenningen, aangezien ik in de mening verkeerde dat aldaar nog werd beschikt over verkenningsorganen. Mijn verzoek werd volkomen genegeerd, althans enig antwoord heb ik nooit op dat telegram gehad.”

Het vliegveld Samarinda II, waarvan de ligging lang bij de vijand onbekend bleef, had ondertussen de eerste luchtaanvallen ondergaan. In het laatst van januari werd het veld buiten gebruik gesteld. Het AHK bleef evenwel overtuigd van het belang van de basis en hoopte, zeer optimistisch, met geallieerde steun het luchtoverwicht weer te zullen herwinnen. Samarinda II zou daarbij van zeer grote waarde kunnen zijn. Dat was de reden waarom de opdracht van Monteiro, ook nadat de basis niet meer operationeel was, niet werd ingetrokken. Luitenant-generaal H. ter Poorten in zijn „Verslag omtrent mijn beleid als

Legercommandant" van 20 januari 1946 (SK 2/12):

„Ik had gehoopt van Samarinda II een weerstandskern te kunnen maken, die het zou kunnen uithouden tot de beloofde versterkingen op Java zouden zijn gearriveerd; waarna vervolgens tot de tegenaanval in de lucht kon worden overgegaan.”

Generaal Archibald P. Wavell, commandant ABDA (American-British-Dutch-Australian) vermeldde in zijn „Despatch on Operations in the South-West Pacific from January 15 to February 25” (His Majesty's Stationary Office, Londen (1948)) over de eerste besprekingen nadat hij op 10 januari in Bandoeng was aangekomen:

„Both American and Dutch representatives urged the vital necessity of holding these forward bases (de kring van vliegvelden om Java, JN), but I was unable to see how we, with our very limited resources, could afford to reinforce them, and felt that we must concentrate our effort further back as indicated in my original telegram to the Chiefs of Staff.”

Het „original telegram” vormde de basis voor de ABDACom Directive van 3 januari 1942. Deze instructie gaf aan: het houden van de Maleise Barrière (Singapore, Sumatra, Java en de eilanden ten oosten van Java) als „basic defensive position”. Het verwarde ABDA-Command ging ter ziele op 25 februari, nog voor het goed en wel functioneerde.

Behalve het voeren van een vertragende actie van twijfelachtig nut en met wel zeer ontoereikende middelen, kreeg Monteiro nog een opdracht van het AHK. Daarover hemzelf aan het woord latende:

„In de laatste week van januari kwamen de eerste bevolkingsberichten over de inval te Balikpapan. Dit was juist de dag dat de Legerleiding gelastte een verkenningspatrouille naar Balikpapan te sturen, aangezien Zijne Excellentie (de Legercommandant) reeds zes dagen geen berichten had over het detachement (het garnizoen had de stad ontruimd, bezat geen radioverbinding meer en kwam met ruim tweehonderd man op 6 februari te Samarinda II aan, JN). Hieruit bleek dat de Legerleiding een verkeerd beeld had van de terreingesteldheid en de geweldige afstanden op Borneo. Een verkenningspatrouille, gezonden vanuit Samarinda naar Balikpapan, zou op zijn snelst pas na twee à drie weken terug te verwachten zijn. De afstand Samarinda-Balikpapan is zes tot zeven dagen lopen door zeer geaccidenteerd en onbewoond terrein. Zelfs al zou de uitgezonden patrouille terugkomen — waarop een zeer geringe kans was — hadden de verkregen resultaten geen directe waarde gehad. Vorenbedoelde bevolkingsberichten gaven een zeer onduidelijk beeld van de toestand te Balikpapan. Zij wezen er evenwel

op dat de vijand van plan was via de pijpleiding naar Sanga Sanga op te rukken en tevens over het water. In de eerste dagen van februari was de vijand te Samarinda te verwachten.”

Gelukkig behoefde de patrouille niet te worden uitgezonden, want op 28 januari arriveerde een aantal vluchtelingen uit Balikpapan. Daarbij bevond zich de officier van gezondheid 2e klasse dr. W. van den Berg.

„Ik (Monteiro, JN) achtte het noodzakelijk dat het Legercommando een ooggetuige van het strijdtoneel in Balikpapan te horen kreeg. In verband daarmee stuurde ik hem naar Samarinda II.”²

Uit de gegevens van vluchtelingen concludeerde Monteiro dat de in aanleg zijnde weg van Balikpapan naar Loa Djanan redelijk begaanbaar was:

„Rekening moest worden gehouden met een mogelijke opmars langs bedoeld tracé. Gebonden echter aan de uitdrukkelijke opdracht van de Generale Staf, moest worden volstaan met het plaatsen van een kleine wacht bij het eind van het verharde deel van dit tracé. Deze wacht had slechts een waarschuwend taak.”

Sergeant-majoor J. Schrande, commandant van de vier brigades te Sanga Sanga, meldde op 29 januari dat de Japanners zich bij de Dondang bevonden en zich gereedmaakten voor het oversteken van de rivier. Kapitein Monteiro gaf nu opdracht voor het uitvoeren van de laatste vernielingen te Sanga Sanga en droeg Schrande op offensief tegen de langs de pijpleiding oprukkende vijand te ageren. In de middag van 29 januari ging de verbinding met Sanga Sanga, zowel radio als telefoon, verloren. Adjudant-onderofficier B. van Brussel van de batterij te Soengai Mariam kreeg opdracht de ter beschikking gestelde beveiligende brigade naar Sanga Sanga te sturen om contact op te nemen. De patrouille onder een militiesergeant keerde onverrichterzake terug.

„Later bleek mij (Monteiro, JN) dat dit het gevolg was van gebrek aan doortastendheid en zucht tot zelfbehoud.”

Na te Samarinda de vereiste vernielingen te hebben uitgevoerd, vertrok de bezetting van deze plaats naar Loa Djanan. In de nacht van 31 januari op 1 februari verplaatste Monteiro zijn commandopost van Samarinda naar Loa Djanan. In de middag van 2 februari rond 1600 uur

² Bijzonderheden over de tocht van dr. Van den Berg naar Samarinda en zijn aankomst op Java bij: C. van Heekeren — *Moord en brand, Oost-Borneo 1942*. Bert Bakker NV, Den Haag (1969).

meldde de ten zuiden van Loa Djanan langs het tracé naar Balikpapan geplaatste wacht dat de vijand naderde. De beveiliging trok na een kort vuurgevecht terug:

„Een mooie gelegenheid om deze vermoeide vijandelijke troepen zware afbreuk te doen, moest onbenut blijven.”

Detachementscommandant Samarinda gaf nu bevel tot het vernielen van de kolenmijnen te Loa Koeloe en maakte de bruggen in de weg naar Tenggara zoveel mogelijk onbruikbaar. De vernieling daarvan was niet in de oorspronkelijke plannen opgenomen en kon, door gebrek aan springmiddelen, slechts gedeeltelijk worden uitgevoerd.

In de avond van 2 februari ging de commandopost naar Tenggara van waaruit de eigenlijke rivieractie zou beginnen.

De vijand

Japanse gegevens over de opmars van Balikpapan naar Samarinda en daarna volgende gevechten zijn zeer onvolledig. De *Japanese Studies in World War II* nr 26 (opgenomen in SK 7/13) geven onder het hoofd „Operational Plan” aan:

„D. Mopping up and securing the Sanga Sanga oilfield area:

1. After capturing Balikpapan City one detachment (Kume Detachment) will as quickly as possible secure and protect the oilfield area jointly with the Navy.
2. The composition of the Kume Detachment:
 - Detachment Commander lieutenant colonel Kume
 - 1st Battalion 146 Infantry Regiment (less two companies)
 - One engineer platoon
 - One radio squad.
3. Depending on the situation the further movement of the detachment will be determined after the occupation of the area surrounding Balikpapan City.”

Over de actie zelf noemde de Japanse bron in feite alleen het resultaat:

„D. Mopping up Sanga Sanga and Samarinda area. While a part of the Kume Detachment advanced from Balikpapan through Benaobaroe (dit is niet juist, de opmars verliep van Balikpapan via Mentawir naar Loa Djanan, JN) to Samarinda, the main force advanced along the Balikpapan-Sambodja-Samarinda road, mopping up in the vicinity of Samarinda.”

Het detachement Schrande

Wat er intussen te Sanga Sanga gebeurde, was Monteiro niet duidelijk. Een op 31 januari van

Loa Djanan daarheen gezonden patrouille keerde de volgende dag terug. Zij kwam maar halwege en maakte rechtsomkeert na een ontmoeting met enkele gevluchte soldaten, die wisten te vertellen dat de brigades van Schrande op de terugtocht waren. Officier van gezondheid H. E. Rombouts, die aan het detachement Sanga Sanga was toegevoegd, meldde zich op 1 februari te Loa Djanan. Hij was op eigen gelegenheid vertrokken na van militairen te hebben gehoord dat Schrande terugviel op Loa Djanan. Een paar soldaten kwamen te Loa Djanan aan met het bericht dat het detachement in gevecht was geweest en voor de grote overmacht moest wijken. Monteiro zond opnieuw een patrouille uit onder militiesergeant Cortenbach. De patrouille kwam uit Sanga Sanga terug met de mededeling dat Schrande nergens te vinden was. Volgens de bevolking werd er in de omgeving van Sanga Sanga gevochten.

De batterij te Soengai Mariam stond nu geheel op zichzelf. Het had geen enkel nut deze positie te handhaven. Adjudant-onderofficier Van Brussel kreeg opdracht de stukken onklaar te maken en zich per vaartuig naar Loa Djanan te begeven. De artilleristen arriveerden daar in de loop van 2 februari.

Volgens sergeant F. J. Korstjens van het detachement Schrande meldde een ten zuiden van Sanga Sanga geplaatste wacht op 30 januari dat de vijand bij Soengai Tiram de rivier was overgestoken. Rijwielpatrouilles waren ten noorden van de rivier gesignaleerd.

De brigades van sergeant-majoor Schrande leverden een paar vuurgevechten. Het detachement viel spoedig uiteen. Afzonderlijke groepjes meldden zich bij kapitein Monteiro. Na een paar dagen werd een deel van het detachement, waarbij Schrande zelf, door luitenant J. P. Scheltens uit het bos opgehaald. Over de acties van Schrande schreef Monteiro:

„Uit diens mondeling rapport over het gebeurde te Sanga Sanga bleek mij dat hij vrij snel de leiding over zijn vier brigades verloor. Aldaar hadden korte vuurgevechten plaats, doch van een geregeld gevecht of een handgemeen was geen sprake. De brigadecommandanten waren bij het eerste treffen reeds de kluts kwijt, zodat zij hun manschappen niet meer in de hand hadden. In feite was het geheel dus uiteengeslagen en men trachtte naar Loa Djanan te komen.

Schrande heeft toen kans gezien een gedeelte bij elkaar te halen en door het bos naar Loa Djanan te komen om te trachten zich weer bij mij aan te sluiten. ... De meesten konden de veldzakken (ransels, JN) niet meenemen en er moest geleefd worden van het

geen de zeer schaarse bevolking kon afstaan. De bevolking was welwillend genoeg maar had zelf onvoldoende om hen voor langere tijd te voeden."

Volgens een melding, aanwezig in het archief Kabinet gouverneur-generaal (SK 7/13) werd het boorterrein Louise op 5 februari bezet. Dezelfde bron gaf aan dat de Japanners op 7 februari Samarinda binnentrokken met „een onder leiding van de Japanse tokohouder staande afdeling van 1000 man." Luitenant-kolonel Kume met zijn gevechtsgroep is uiteraard nooit tokohouder te Samarinda geweest.

De rivieractie

De Triton, inmiddels voorzien van een lichte vuurmond, een paar middelbare mitrailleurs en beschermd met geïmproviseerde pantserplaten, vertrok op 3 februari te 0400 uur onder commando van sergeant-majoor Gorter uit Tenggara voor een verkenning in de richting van Loa Djanan. Vijf uur daarna kwam het scheepje terug met het bericht dat Loa Djanan bezet was. De Triton kreeg mitrailleurvuur en bracht waarschijnlijk de vijand enkele verliezen toe. Aan eigen zijde vielen twee gewonden.

De volgende vijf dagen ontving Monteiro bevolkingsberichten die, volgens zijn verslag, aangeven dat de sterkte van de vijand te Samarinda circa duizend man beliep en zich te Sanga Sanga een ten minste even sterke eenheid bevond. Aan de hand van de Japanse bron kan worden vastgesteld dat de vijandelijke sterkte zeer overdreven werd voorgesteld. De berichten vermeldden verder dat de Nederlandse ambtenaren van het Binnenlands Bestuur (BB) op beestachtige wijze werden behandeld. Inderdaad is door de Japanners op schandelijke wijze in Oost-Borneo huisgehouden. Op vele plaatsen werden Nederlanders vermoord. Monteiro concludeerde:

„Waar thans duidelijk bleek dat het geen zin had om Europees BB-personeel achter te laten in een gebied dat door eigen troepen werd verlaten, verzocht ik het Legercommando om de controleur van Tenggara — aldaar de enige Nederlander — zijn standplaats te doen verlaten, zodra ik Tenggara moest ontruimen. Controleur Van der Kaaden weigerde zijn standplaats te verlaten, zelfs niet op verantwoordelijkheid van de detachementscommandant, aangezien een uitdrukkelijke opdracht was ontvangen van de regering om op de posten te blijven."

De regering dacht namelijk naïef dat er ook onder de Japanners nog wel te regeren viel. Men meende dat de bezetter, zoals dat in Europa het

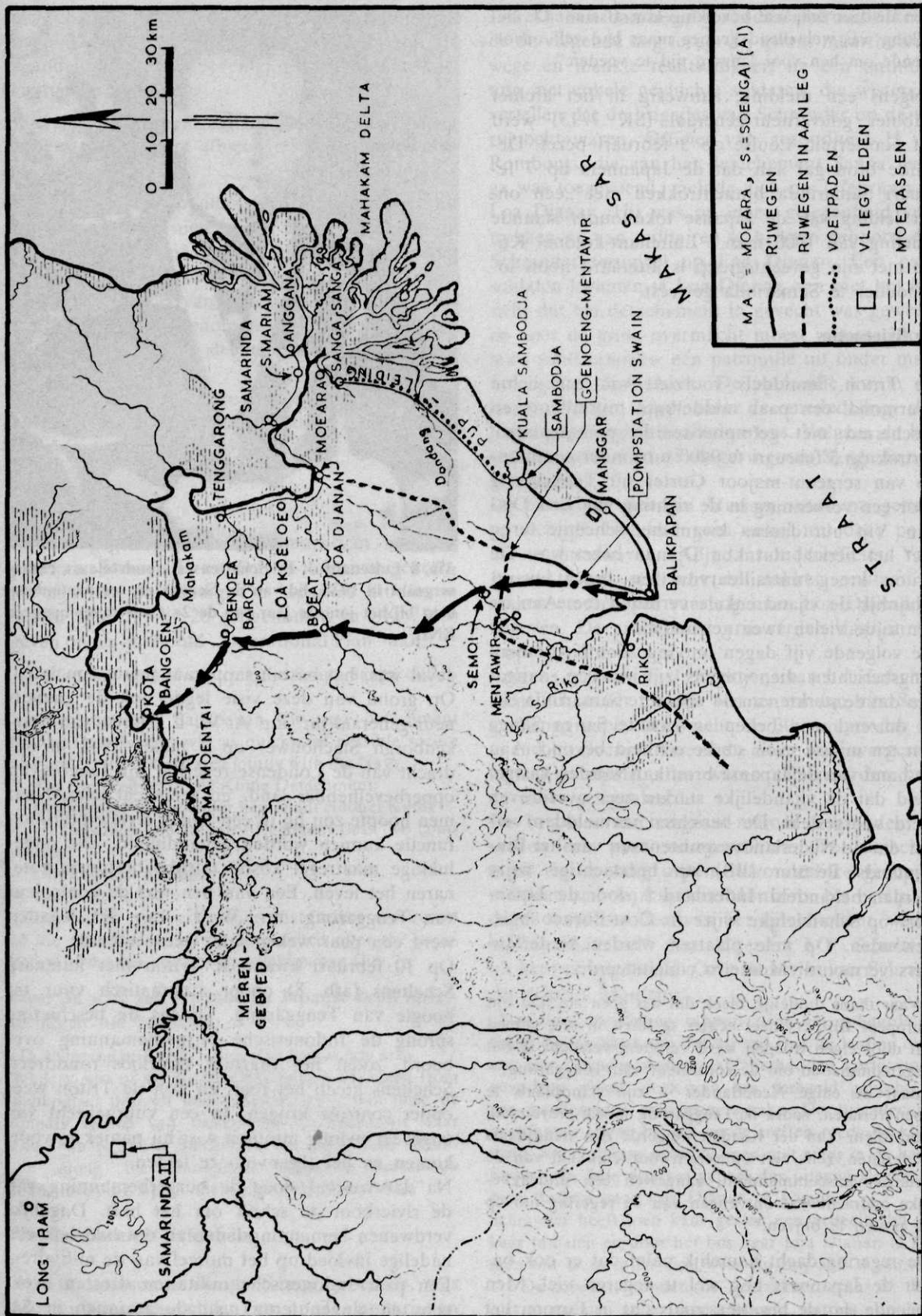

Afb. 8 Luitenant J. P. Scheltens als oudstejaars cadet-sergeant in 1938, lid van de Senaat en sectiecommandant bij het jongste jaar van de 2e Cadettencompagnie KNIL

geval was, het bestuursapparaat intact zou laten. Op grond van deze visie legde ook de gouverneur-generaal jhr. mr. A. W. L. Tjarda van Starckenborgh Stachouwer op 3 maart 1942 in opdracht van de Londense regering zijn functie van opperbevelhebber land- en zeemacht neer. Naar men hoopte zou hij in een zuiver civiele bestuursfunctie kunnen worden gehandhaafd. Die ongelukkige maatregel kostte talrijke bestuursambtenaren het leven. Een van hen was de controleur van Tenggara: mr. W. F. van der Kaaden werd een paar weken later geëxecuteerd.

Op 10 februari kwam de Triton met luitenant Scheltens (afb. 8) onder automatisch vuur ter hoogte van Tenggara. Tijdens de beschieting sprong de Indonesische burgerbemanning over boord, zodat het vaartuig stuurloos ronddreef. Scheltens greep het roer, en kon de Triton weer onder controle krijgen. In een vuurgevecht van ongeveer twintig minuten wist hij paniek te voorkomen en het tegenvuur te leiden.

Na dat voorval sloeg de burgerbemanning van de rivierboot de schrik om het hart. Dagelijks verdwenen bemanningsleden en dat had ook een nadelige invloed op het moreel van de militairen. Een paar Indonesische militairen drossen eveneens en gingen terug naar de gezinnen in Sa-

Oost-Borneo. De pijlen geven de terugtochtsweg van het garnizoen Balikpapan aan

marinda. Monteiro schreef de desertegevallen voornamelijk toe aan het voortdurend terugtrekken en het geen enkele maal tot meer actief en aanvallend optreden overgaan. Hij lichtte het AHK Bandoeng daarover in. Daar hechtte men evenwel zoveel waarde aan de rivieractie en het behoud van het vliegveld Samarinda II dat men uit Java zelfs marinepersoneel stuurde om de burgerbemanningen te vervangen.

Tenggarong werd — volgens een bericht uit het archief Kabinet gouverneur-generaal — op 12 februari bezet. Van deze plaats liep een begaanbaar voetpad naar Balikpapan. Monteiro verwachtte uit die richting een vijandelijke actie en besloot zijn commandopost naar Kota Bangoen te verplaatsen. Omstreeks 15 februari was de commandopost daar gevestigd. Vijf brigades onder luitenant Scheltens vertrokken naar Benoea Baroe om het voetpad aldaar af te sluiten. De rivieractie werd met drie vaartuigen voortgezet. Daartoe behoorde onder andere de Mahakam, het vroegere BB-schip van Samarinda. De tweede luitenant van bijzondere diensten Gerritsen had enkele voorzieningen aangebracht en de Mahakam was nu bewapend met een tankbus (geweer antitank, kaliber 20 mm) plus een paar mitrailleurs. De PI had inmiddels een mankement gekregen en moest uit de patrouilledienst worden genomen.

Vrijwilligers werden naar Samarinda gestuurd om zich op de hoogte te stellen van de toestand bij de vrouwen en kinderen. Monteiro nam zich voor de gezinnen naar een locatie ten westen van Tenggarong over te brengen ingeval de behandeling te wensen overliet en hoopte daarmee de ongerustheid onder de soldaten — een belangrijke reden voor desertie — uit de wereld te helpen.

Regelmatig vertrokken vrijwilligers in burgerkleding naar de omliggende kampongs om inlichtingen over de vijand te verzamelen. Volgens Van Heekerens „Moord en brand, Oost-Borneo 1942” vermomde Scheltens zich als Arabische hadzi en bezocht zelfs kampongs die door de Japanners waren bezet.

Inmiddels was de commandant van Samarinda II, majoor G. du Ry van Beest Holle (overleden in krijgsgevangenschap te Tarakan), waarnemend territoriaal commandant geworden. Monteiro verzocht hem nadrukkelijk bij het AHK te wijzen op het zinloze van de rivieractie en vond een aanval op Samarinda effectiever dan het voortdurende terugtrekken met weinig resultaat. In zijn verslag meende hij dat van een vertraging

op de rivier geen enkel nut viel te verwachten, omdat:

„a. De Mahakam tot voorbij Moeara Moentai bevaarbaar was voor kleine oorlogsbodems.

b. Hijzelf slechts beschikte over drie boten die enigszins tegen geweervuur bestand waren.

c. Bij een aanval op Samarinda zou de vijand meer afbreuk kunnen worden gedaan terwijl de kans op algehele vernietiging bleef.”

De berichten werden per boot naar Samarinda II overgebracht. Majoor Du Ry van Beest Holle antwoordde dat de rivieractie moest worden voortgezet, aangezien het van het grootste belang was dat Samarinda II in onze handen bleef, iets wat met deze vorm van optreden natuurlijk in geen enkel opzicht werd bewerkstelligd. Binnen twee weken verwachtte het AHK het luchtoverwicht te hebben herwonnen. Een onverklaarbaar optimisme, dat op geen enkele realiteit berustte.

Omstreeks 1 maart, een week voor de totale capitulatie, kreeg Monteiro bericht van het AHK waarbij hem toestemming werd verleend voor de aanval op Samarinda mits bij het mislukken daarvan de voortzetting van de rivieractie gegarandeerd bleef. Met zijn armzalige middelen kon hij niet aan deze voorwaarde voldoen. Hij gaf te kennen dat hij in dat geval nog minstens twee compagnieën nodig had. Onverklaarbaar blijft waarom de bezetting van het vliegveld Samarinda II, een sterkte van ongeveer vijfhonderd man, bij geen enkele actie om het eigen behoud werd ingeschakeld.

Op 5 maart moest een aantal kaderleden, onder wie luitenant Scheltens, met zware malaria naar Samarinda II worden afgevoerd. Luitenant F. van Mossel nam het commando van Scheltens over; op 6 maart kwam hij in contact met de vijand.

Op 5 maart bevond vaandrig G. F. A. M. Kiemeney zich met drie brigades te Benoea Baroe. Zijn opdracht luidde vijandelijke infiltraties in de richting van Kota Bangoen tegen te gaan. Kiemeney vermeldde in zijn verslag (SK 7/26):

„Ik was die morgen (6 maart, JN) afgelost door 2e luitenant Van Mossel. De luitenant Scheltens ging de vorige dag wegens een malaria-aanval naar Kota Bangoen terug. Onderweg naar Kota Bangoen passeerde ik een boodschapper per prauw. Hij bracht een bericht van luitenant Van Mossel naar kapitein Monteiro dat een Japanse strijdmacht in de richting van Kota Bangoen optrok. Ik keerde met mijn drie brigades terug en meldde mij bij luitenant Van Mossel. Wij waren toen met 80 man. Een brigade werd als voorpost 20 km van

Sedoelang (dat is in Benoea Baroe) gestationeerd. De brigade had tot taak tijdig op Sedoelang terug te trekken, dus in hoofdzaak een waarschuwendende taak. Op 7 maart omstreeks 0700 kregen wij bericht dat de brigade in aanraking met de vijand was. De overige brigades werden echelonsgewijze gegroepeerd, waardoor ik de rechterflankbeveiliging vormde. Op 8 maart kregen wij de eerste aanval op de voorposten. Te 1000 was de vijandelijke hoofdmacht aanwezig met mitrailleurs en mortieren. Daar de toestand onhoudbaar werd, zijn we teruggetrokken naar Kota Bangoen en vandaar naar Moeara Pao (langs de Mahakam) voor verder transport naar Samarinda II (...). Na het verband te hebben opgenomen vormde ik de achterhoede en meldde mij later bij luitenant Van Mossel. De Jappen zijn de tweede groep van twee brigades onder sergeant Korstjens gevolgd."

Kapitein Monteiro beschreef dat de voorpost van luitenant Van Mossel in de middag van 6 maart te ongeveer 1700 uur contact met de vijand kreeg. In opdracht van de luitenant moest de voorpost terugtrekken. De vijand bivakkeerde daarna op een uur gaans van het detachement. Van Mossel achtte de nacht te donker voor een verplaatsing gevolgd door een overval op het vijandelijke bivak bij dagaanbreken. Het gevolg was dat hij zelf in de morgen van 7 maart werd aangevallen:

„Een heftig vuurgevecht ontstond waarbij Van Mossel de controle over zijn troepen verloor. Wat hiervan de oorzaak was is mij (Monteiro) niet duidelijk geworden. Vermoedelijk een gebrek aan ervaring in de omgang met de troep. Een feit is echter dat het onderdeel de nodige leiding miste, blijkende uit de mededelingen van verscheidene militairen. De luitenant had gezegd dat hij zich niet langer verantwoordelijk kon stellen voor hun levens en een ieder maar zelf een goed heenkomen moest zoeken."

Over en weer gaf men elkaar de schuld. Sergeant F. J. Korstjens vertelde in zijn verslag (SK 7/23):

„De manschappen kregen zo'n haast dat ik hen niet meer kon bijhouden en of ik hen ook al gelaste halt te houden, zij renden door."

Op 8 maart was luitenant Van Mossel met 10 man nog niet terug. De 11e maart, toen de vijandelikheden al waren beëindigd, werd hij te Moeara Moentai opgehaald. Toen Van Mossel op 8 maart te 0200 zich nog niet in Kota Bangoen had teruggemeld, droeg Monteiro de Triton met een OBM-sleper en een speedboot op hem daar op te wachten tot uiterlijk 0600. Na die tijd moest Kota Bangoen worden verlaten om terug te vallen op de nieuwe commandopost, ongeveer twee uur stroomopwaarts. Ondertussen was ook be-

kend geworden dat de Japanners bewapende vaartuigen op de rivier hadden ingezet. Nadat Monteiro zijn commandopost te circa 0500 had ingericht, vernam hij het geluid van kanonvuur. Daarna om 0700 uur:

„...kwamen enige militairen in een gehavende speedboot aanracen en berichtten mij dat de beide andere boten slaags waren geraakt met „vele" gepantserde sloepen met het resultaat dat de Triton in brand was geschoten en op de sleper niet meer te rekenen viel. Thans restte nog slechts de Mahakam en gedesorganiseerde troepen in houten boten. Ik besloot terug te gaan naar de laatst uitgestippelde lijn van weerstand plus minus 10 uur varen van Samarinda II en aldaar mijn troepen te reorganiseren. Op weg daarheen bereikte mij om 0900 het telegram van de territoriaal commandant luidende: „Ophouden met vuren in verband met vredesonderhandelingen op Java." Om 1200 vernam ik door de radio de onvoorwaardelijke capitulatie van het gehele KNIL waarbij Zijne Excellentie verklaarde dat het KNIL als eenheid had opgehouden te bestaan. Ik begreep hieruit dat het aan de commandanten van troepenonderdelen was overgelaten om op eigen verantwoordelijkheid door te vechten als franc tireurs. In de eerste opwelling werd door iedereen het verlangen geuit door te vechten."

Monteiro wees op de consequenties van dit besluit. Hij wenste zich, voor men definitief de capitulatie niet aanvaardde, persoonlijk in verbinding te stellen met majoor Du Ry van Beest Holle.

Het einde

Op 9 maart te 0830 meldde Monteiro zich bij majoor Du Ry van Beest Holle:

„Daar bleek mij dat Zijn Hoogedelgestrenge besloten had te capituleren, naar aanleiding van een telegram van de Legercommandant. De parlementairen, uitgezonden om de voorwaarden te bespreken, waren reeds vertrokken."

Voor zijn vertrek naar Samarinda II had hij eerste luitenant P. C. van der Graaf met de Mahakam plus een groep mitrailleurs en zijn radioboot achtergelaten met opdracht nadere bevelen af te wachten en de vijand aan te vallen indien hij verder opdrong. Na het onderhoud met Du Ry van Beest Holle probeerde hij Van der Graaf per radio te bereiken. Deze bleek te zijn verdwenen:

„Hij meldde zich twee dagen later en berichtte dat hij een uur na mijn vertrek zijn post reeds had verlaten, eveneens stroomopwaarts was gevaren en in de nacht Samarinda II passeerde. Ik kreeg de indruk dat hij gewicht was voor de drang van zijn onderhebbenden

om hun heil in de vlucht naar Long Iram te zoeken. Later bleek dat al direct onenigheid was ontstaan in de resterende groep van ± 15 man. Eind maart werden zij door de Jap opgepikt en vermoord (op een paar na, JN)."

De geschiedenis van de twee boten, de Mahakam en het Gulden Seepaert die naar Long Iram vertrokken, wordt uitgebreid beschreven in Van Heekerens „Moord en brand, Oost-Borneo 1942.” Luitenant P. C. van der Graaf begon te twijfelen en keerde met nog twee anderen uit Long Iram terug.

Als resultaat van de rivieractie noemde Montei-

ro, dat steeds nauwkeurig bekend was waar de voorste afdelingen van de vijand zich bevonden, dat herhaalde malen vluchtelingen uit Balikpapan konden worden opgehaald en dat de bemanningen van de boten in diverse vuurgevchten de vijand verliezen moeten hebben toegebracht.

Op 19 maart waren alle troepen van Samarinda en Samarinda II „voor zover niet gedrost” in krijgsgevangenschap te Samarinda.

Na de oorlog werd kapitein G. A. C. Monteiro onderscheiden met de Bronzen Leeuw; luitenant J. P. Scheltens ontving het Bronzen Kruis.

MS
150

MAAK U NIET BEZORGD

dat u na dienstverlating de

MILITAIRE SPECTATOR

niet meer zult ontvangen:

als lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van
de Krijgswetenschap vindt u hem maandelijks in uw bus!

Bovendien driemaandelijks Mars in Cathedra. Voor f 30,- per jaar!

(Buitenland f 40,-)

Snel een briefkaart aan de secretaris

DENIJSSTRAAT 135, 2251 HJ DEN HAAG

en uw bezorgdheid is over!